

adspirare sapientia, ut Spiritu Domini adjutus, omnia ad Majorem Ejus Gloriam, proximi utilitatem, atque Rei publicæ Medicæ decus, ac honorem agam. Sit itaque.

DE POTU CAFFE
ANACRISIS.

SECTIO I.

Nomen, naturam, locum, tempus
Caffè à quo in usu sit, complectitur.

§. I.

Authores, qui de *Caffè* sermonem fecere, illud ad fabarum genus referunt ob affinitatem, quam cum illis habet: octoginta circiter abhinc annis adèd paucis innotuerat, ut à pluribus *morum* nuncuparetur, prout in quodam folio *Lutetie* typis dato legere est, cum tunc in nostris regionibus sorbitio hæc in usum revocari inciperet. Imò & nunc etsi invaluerit, mirum quantum circa ejus nomen & qualitates Authores discrepant. Quidam enim antequam in pulverem redactum sit, nominandum esse censent latinè *Buncbum*, gallicè *Bon*: alij in pulverem redacto alia & varia nomina ipsi imponunt, nempe *caffè*, *café*, *cophè*, *cavè*, *cavet*, *cabuè*, *cave*.

Caffe

Kart/c.

ut Spirit
 ad Major
 imi utilis
 Medica
 Sir in
 CAFE
 RISIS
 O L
 locum
 at, comp
 I,
 affe femine
 a genus
 illis habet
 amnis ab
 us moran
 m follo
 m tunc m
 e in ulm
 unc est m
 ejus nome
 ant, Quo
 redacta
 t latinu
 verem
 mporan
 ve, car

C...
Turce aliq
... origi
... est ro
... cibus m
... in hoc d
... magis
... Il
... et legum
... molum
... ab
... p
... c
... involu
... ven
... vltim
... cris.
... decor
... famis e
... in tract
... celo.
... in magni
... ramis. ex
... semper v
... rem
... maritima
... Ex omnib
... dita. o
... unde à
... non male d

sarveah, chaubé choana, chaona, aut cabuch. Turcæ alijque Orientales pronunciant *Cabué*, originémque deducunt à *Cabuct*, quod est robur; sic nuncupantes, quia ejus effectus insignis est corroborare. Verùm nos in hac disquisitione *Cassé* voce apud Europæos magis notâ, interea utamur.

§. II.

Cassé est leguminis peregrini species, magnitudinis nostrarum fabarum, à quibus non admodum abludit, rotundum ex una parte, ex altera planum cum fissura in medio, coloris inter candidum & flavum subobscuri: involutum duplici cortice, interiori admodum tenui, & ejusdem coloris ac granum ipsum, exteriori verò subnigro & satis crasso. Verum ad nos fertur plerumque decorticatum: Arbor cujus est fructus, similis est Evonymo teste *Prospero Alpino* in tract. de plant. Ægypt. vel etiam nostrati ceraso, tum in folijs, & ramis, tum in magnitudine. Frutex enim est tenuibus ramis, exiguis folijs, æqualibus, crassis & semper viridescentibus citò tamen deciduis præditus, remanente fructu, donec perfectam maturitatem assequatur.

§. III. Ex omnibus terræ plagis sola *Yemen* nunc dicta, olim *Arabia felix*, *Cassé* progignit, unde à quibusdam *faba Arabica* nomine non malè donatur.

A §

que

que cultura in illius vastis campis meridien-
 em versus. Hinc collectum *Moram Lou-*
betam, inque alios maris rubri portus ve-
 hitur: Mox cymbis *Geddam* defertur ma-
 ritimam Arabiae petreae urbem ditionis *Che-*
rissi Meke: illic navibus, triremibusque
 imponitur, & ad maritimam itidem ur-
 bem *Sues*, duas & viginti leucas circiter
Cairo distantem amandatur, quo singulis
 annis 25000. saccorum, quorum singuli
 300. libras continent, camelis apportari
 solent. Præterea decem aut quindecim
 millia ejusdem ponderis mercatorum *Ca-*
ravana medina cum peregrinis Prophetæ
 devotis redux in Ægyptum & Syriam af-
 fert, Arabesque ipsi non paucam etiam co-
 piam ad celebres *Meke* nundinas deferunt.

§. IV. Non ita faciliè, certòque asseri
 potest, quandonam Caffé Orientalibus
 fuerit detectum. Verùm non dubium est,
 quin uno loco citiùs, quàm altero inno-
 tuerit, eòque per multos annos antequam
 in vulgus abierit, nonnulli potiti videntur.
 Si verò historijs alijsque scriptis orientali-
 bus fides adhibenda sit, à duobus tantum
 circiter seculis hic potus esse incepit ita
 vulgaris ac hodie, quod tamen incertum
 adhuc manet. Quandoquidem *Ludovi-*
cus Bassano, *Antonius Menavinus*, &
Franciscus Sansovinus, qui scripserunt,
 pri-

primus quidem Anno 1645. secundus 1548.
 alter vero 1563. ubi loquuntur de tribus
 Turcarum potionibus, easque describunt,
 ne quidem unum verbum de Caffé pro-
 nunciant, quod si non est argumentum
 demonstrativum, indicium tamen est su-
 spendendo iudicio sufficiens: imò plures
 affirmant, Turcis & eorum Vicinis potum
 illum non fuisse admiffum, nisi postquam
 Sultanus *Helim* debellasset Ægyptum An-
 nis scil. 1517. & 1518. ubi illius usum à longo
 jam tempore institutum deprehenderunt:
 hoc illi haud dubiè ab Arabibus, quibus
 Caffé à centum & plus Annis notum erat,
 acceperant, si fidem illis adhibemus, quæ de
 hoc referunt; Moderni quidam Autores,
 quorum libri eâ opinione sunt referti, *Ra-
 zim* & *Avicennam* de eo sub nomine
Bunchi differuisse: verùm *Velfchius* in suo
 tractatu de vena medinensi probat, *Bun-
 chum* non esse Caffé Arabum, in ambigua
 voce errorem fuisse demonstrans. *Prosper
 Apinus*, qui circiter centum abhinc annis
 iter fecit in Ægyptum, & post ipsum *Ves-
 lingsius*, qui ibi sat diu versatus est, primus
 ex Europæis de illo scripsêre, de quo noi
 certiores facit, seculum, cui Caffé detectus
 tribuitur, fortè non ita longè petendum es-
 se. Apud omnes autem in confesso est
 hodie in Oriente in communem usum ces-

sse

fisse, & eo more, ut singulis manè, ubi sur-
 rexerunt, & suas fudère preces, sive domi,
 sive foris, cujuscunque statûs, sexûs, &
 omnis fermè ætatis, iteratum craterem,
 quem *singeans* nominant, assumere sole-
 ant, stomacho non jejuno, ut pluribus in
 nostris plagis mos est, sed assumpto cibo.
 Magnates illorum ante potum istum acce-
 ptum, jentaculum sumunt, quod prandij
 loco esse possset, & quocum ad secundam
 usque post meridiem horam cibo absti-
 nent. Mercatores, mercenarij parum pa-
 nis huic usui destinati, quem alicubi di-
 cunt *Futier*, alibi *Quaqui*, edere solent.
 Verbo divites & pauperes singulis matuti-
 nis diebus antequam Caffé potent, cibi ali-
 quid sumunt, persuasi id stomacho jejuno
 sumptum in bilem converti, ac quidquid
 in stomacho offendit, in bilem mutare,
 ipsum arrodere, & ad exinanitionem usque
 debilitare, membra omnia gravedine affi-
 cere, appetitum tollere, anxietate, mœrore,
 & impatientiâ animum cumulare, totum-
 que denique corpus dejicere. Hinc est,
 quod ad partes tabernarum Caffé innume-
 ri reperiantur vendentes *Futier*, buccella-
 tos, aliosque artoptitios panes, quos po-
 taturi manducandos emunt, experientiâ e-
 docti illud hâc cautione sumptum, salubri-
 us esse: quod locum dedit proverbio in-
 ter

ter eos usitato : si ante Caffé sumptionem nihil haberent manducandum , suæ togæ globulum deglutendum , aut eo plané esse abstinentum .

Mirabilem , atque curiosam hujus potûs detectionem pro complimento hujus sectionis adjungam , quam depromsi ex Dissertatione *Fausti Naironis Maronite* linguarum chaldaicæ , & syriacæ in collegio Romano professoris , quæ extat in Italórum eruditorum Ephemeride Anni 1671. *Custos inquit Camelorum , aut caprarum , ut existimant alij , quibusdam Monachis retulit , nonnunquam capras aut camelos suos noctes vigilando & saltando transigere , id quod Abbas pabulo tribuendum statim conjecit . Cujus , ut certior fieret , in loca tunc temporis à pecude frequentata se contulit & animadvertit , multos ibidem certi cujusdam generis occurrisse frutices , quorum fructus verisimiliter comederat : nonnullus itaque eorum qualitates investigandi causa collectos aquâ fervescit , & liquore epotato , somnum averti deprehendit , quo motus , monachis suis , ne officij nocturni tempore dormirent potandum præbuit . Res ex voto cessit , & paulo post multas fructui illi salubres esse qualitates detectum fuit . Quapropter multis desiderabilis evasit , maxime*

hunc ipsis mercatoribus , quippe , qui in grati animi fidem preces privatas & sollemnes sacrant Sciadli & Aydro , quibus Monachis tali modo hujus fructus investigationis tribuitur honor.

SECTIO II.

Delectum Caffé , modum torrefaciendi , eumque conservandi , nec non quomodo ad potum farina Caffé sit coquenda ? quâ quantitate , & quo pacto sit sumenda ? tractat.

§. I.

CUm Caffé sit de leguminum genere hoc illi commune esse cum alijs leguminibus , quod quò minus est exsuccum , eò melius sit. Insuper observandum , an foridibus , quibus pondus illius augetur , quibusque de sua virtute amitteret , purgatum sit. Optandum esset , ut vetus á recente probè distinguere possemus , certum enim est Caffé , quò vetustius est eò minus valere , quò plus enim siccat , eò magis de succo & sapore suo evanescit. Sed hæc captu nostro majora sunt. Nec video , quomodo quis in hoc fraudem vitare possit : sunt qui ipsum leve , coloris flavi & obscuri , subalbo gravique anteponendum esse censent ; nec id tamen periculo nos eximit.

§i

Si dixerō Caffé, quale ab Oriente defer-
tur, in se habere qualitates, quas illi tribui-
mus, & ipsum non habere, contradictori-
um videbitur: attamen hoc certo certius
est; si enim sumatur Caffé tale, quale ad
nos adfertur, contundatur & fervefiat, ali-
quotque de eo calices hauriantur, nullius
erit effectus: sed si torrefiat, illique ut par
est, coctionis gradus addantur, & ex fari-
na cum aquâ fervefactâ crateres aliquot
sorbeantur, ipsi inerunt, quæ aliàs ei tribu-
untur qualitates. Hoc probat virtutem
Caffé, licet illi à natura insitam, eam tamen
velut extinctam esse, nisi ignis ope exci-
taretur: etenim non nisi torrefacto uti-
mur, quia experienciâ compertum est, illi-
us corpus ignis vi penetrari & phlegma, quo
irretiebatur, ejus spiritus exhalari. ideoque
illud aperitivum & stomachicum effici;
cujus rei causa est Sal aliquod fixum, & hu-
mor quidam oleaginosus ipsi proprius, ut
inferius patebit; at non nisi longo usu,
torrefactionis gradum addiscimus. Si ni-
mium aut minus, quàm par est, aduratur,
inutile redditur, id quod invictè probat, ad
torrefactionem convenientem & utilem per-
agendam, medium maximi esse momenti;
idcirco modum ipsum convenienter torre-
faciendi, & quibus cautionibus in farinam
redactum conservetur, sequentibus brevi-

B

ter

ter declarabo. *ds* Accipiantur grana *Ban* :
 (voce illâ in præsentibus utor , ut senten-
 tiæ eorum me accomodem , qui prius-
 quam in pulverem redactum fuerit , Caffè
 vocandum esse negant) dummodo duarum
 aut trium librarum pro singula vice quan-
 titatem non excedat : quâ minori enim
 quantitate sumuntur grana , eò melius tor-
 refiunt. Sartagini æneæ , aut si mavis pel-
 vi fictili superposita , igni carbonum probè
 sine flammâ tamen accenso , injiciantur. At-
 tendendum autem est , ut statim atque ipsa
 calefieri animadvertantur , cochleari ferreo
 vel spatula indefinenter agitentur , & sic
 singula grana æqualiter ignis vim excipi-
 ant , donec semiusta appareant , cavendo
 maximè , ne ulteriùs procedat ustio , quod
 apparet , dum colore castaneo & subnigro
 grana tincta videmus , tuncque ab igne re-
 moveantur. Si debità omnia peracta fu-
 erint , jucundum veluti panis adusti odo-
 rem , sed cephalicum & stomachicum mag-
 is percipiemus ; Grana dicto modo ustula-
 ta contundenda , & in pulverem redigen-
 da sunt : non ad eò minutè contusa Ori-
 entalibus placent , Gallis verò ita tenuia , ut
 subtilissimum cribrum subire queant. Gra-
 na usta & contusa apprimè custodienda
 sunt , nè evanida fiat farina , huic enim
 magis est obnoxia , quàm vinum , ipsum ,
 & si

& si semel vappida fiat, nullius amplius erit
 usus; ejus qualitates enim non modo debi-
 litantur, sed penitus pereunt. Curandum
 igitur, ut quantocyus in farinam redactum
 granum, corio adipe exterius uncto aut ce-
 rato includatur, ita, ne per corij poros, nec
 per sacci futuras ullus aëri detur aditus.
 Subitò igitur stringendus saccus usque ad
 Caffè superficiem, nec nisi ad usum aperi-
 endus, tuncque cochleari utendum est, ut
 protinus & cum omni diligentia religetur:
 Ratio hujus est, quòd virtus Caffè maxima
 in spiritibus, qui per torrefactionem ele-
 vantur, consistat, qui si evanuerint, non ni-
 si magma, aut insipida quaedam farina, mu-
 cidum & situm redolens superstes erit, il-
 liusque decoctio aëquè injucunda, ac sani-
 tati noxia veniet; hoc animadvertere est,
 cùm farina loco odoris panis calidi & adu-
 sti, mucidum aliquantulum redoleat. Quò di-
 utius asservatur, eò minoris est virtutis, in-
 dies odorem & saporem balsamicum, qui
 igne excitatur, aëre verò dissipatur, amit-
 tendo. Minimâ igitur, & quâ solum opus
 est quantitate pro singulâ vice, ac ipsum
 sumendi imminente tempore, molendum
 est, ut majoris jucunditatis & utilitatis fiat
 potio. Hac utpote præstantiori methodo
 utuntur *Arabia deserta* incolæ; aliter e-
 nim agere & in tertium aut quartum men-

fem congestam fervare farinam , est negligere ejus operationem.

§. II. Ex dictis ergò patet, quantum referat, *Cassè*, ut in utilitatem vertatur, debite torrefacere. In hocce verò §. videbimus non minus interesse, si amabilis exoptetur effectus, ut farina debite coquatur : non inficias tamen eo , quod , cum tot in subsequenti hac farinæ præparatione observanda & cavenda non occurrant , res feliciter plerumque consequatur exitum, si curæ cordique sint ea, quæ dare, in proximo stamus consilia, ad decoquendum *Cassè*. Forma nonnulla vasis ænei intus extusque stanno obducti in Oriente adhibetur, eamque *Fbriq.* sicut & ollas & vasa alia ansata appellant ; huic enim usui maximè mihi videtur appositum, cum venter ejus admodum tumidus, recipiendæ vi ignis, sicque celerius aquæ coctioni promovendæ sit idoneus : ejus verò collum utpote angustum, volatiles *Cassè* spiritus, quique potissimam ipsius partem constituunt, retinendos sit aptum : Hæc tamen si desideretur, ansata quævis olla plumbagine, aut cuprea stanno obducta, ac huic unico usui destinata uti licebit, cui aquam infundes, decem aut duodecim unciarum pondus non excedentem, igniculo vivido carbonacio imponatur, eique, cum aqua aliquan-

tulum

tulum ferbuerit, tres circiter drachmas pulveris injicias, sedulo cavens, ne quidquam effundatur, pulvere enim aquæ immisso, illicò incredibili celeritate in spumam agitur, curandum quoque, ut quamprimum aqua ollæ labia attingere animadverteris, igne amoveas, admovendam identidem, usque dum duodecies circiter efferbuerit aqua, ne quidquam effundatur etiam atque etiam cavendo, hoc enim si accideret, in vanum fieret decoctio, cum omnes Spiritus, & sic omnis virtus evanesceret, & penitus periret. Quo peracto olla ab igne amoveatur, cineribus satis calidis imponenda, ut decoctam calorem quantum poterit, absque ebullitione conservet, ibique relinquatur, usque quo magma fundum petierit, & decoctio limpida, & subflava superfit; tunc inclinatione in calicem effundatur, cavendo, ne magma, quod nihili est, liquori commisceatur. Cæterum hic potus non est continuâ serie bibendus, sed tantum sorbilandus, quantum poterit calidè, quò calidius enim assumitur, eò salubrius. Lingua ne aduratur. crateri non est arètè applicanda, sed ut ferè ipsis calicis extremitatibus innitatur, ac sic postea sorbilandus est, Potionis hujus sapor aliquantulum amarus esse debet, alioquin suâ non polleret virtute, qui autem adeo deli-

eati erit palati, ut pauxillum illud amaritudinis non patiatur, Caffé injecto mitiget saccharo, quod ipsi majorem inducit jucunditatem, qualitates autem beneficas non nihil minuit, solamque caliditatem relinquit, præsertim si nimiam quantitatem addatur. Hoc ita consuetum est quibusdam, ut eis potus hic ut plurimum in syrupum quendam nigrum facessat, hæc mixtione non admixta, ipsis intolerabile videtur, & admodum jucundum amaritudine sublatâ celebrant. Verùm licet citra sacchari additamentum potus Caffé suis qualitatibus magis instructus, ipsis incipientibus & amaritudinem averfantibus non arrideat; nihilo tamen minus ubi parum huic potui assueverint, nec amaritudinem ita percipient, imò ipsis nec sine illâ placebit. Illorum, qui vel per ignorantiam, vel ob parsimoniam causam, ex prima infusione aliam aquam novam conficiunt, modus prorsus est contemnendus, etenim, ut utilis evadat, pro singula vice tantum est admittenda, quia virtutem omnem abstulit prima decoctio. Errant pariter, qui ad Caffé spissius reddendum, illud in olla subinde agitant, ut chocolatae adinstar turbulentum assumant; magma enim, ut superius dictum, nihil prodest, & soli inter Orientales abjectissimi tale Caffé potandum assumunt.

Umus

Unus aut alter crater ad summum , ma-
 nè jejuno stomacho assumptus (quidquid
 etiam censeant Orientales) sufficiet , absti-
 nendo desuper â cibo aliquot horis , & sic
 singulis diebus semel potasse , sat erit , nisi
 ad plures sæpius bibendos crateres , pecu-
 liares invitent rationes. Sic qui ad malam
 stomachi valitudinem levandam Caffé ad-
 hibent , nunquam matutino tempore , sed
 post prandium immediatè illud usurpant ,
 quo in casu *caryophyllos* aliquot *aromati-*
cos , aut *cinnamomi* tantillum *acuti* inji-
 ciunt , ut factitare in Oriente assolent ,
 quandoque etiam aliquot *cardemomi* gra-
 na addunt : at apud nos usus iste nondum
 ita invaluit. Qui palato indulgent , pau-
 cas essentiaë ambræ guttas , aut parùm sac-
 chari ambaro imprægnati , aut aquæ florum
 aurantium semicochleare , vel aliud quid
 odorati pro libitu admiscere solent. Ad nor-
 mam suprascriptæ doseos pro una tantum
 persona descriptæ dirigere se quis poterit ,
 ejusque quantitatem prout plures erunt ,
 augere , & eò plus aut minus , quò recen-
 tius aut vetustius , magisque aut minus u-
 sulatum est Caffé. Alius adhuc Caffé
 coquendi modus , multas ob rationes com-
 modior , usurpari poterit , in eadem nempe
 quantitate superius descripta ejus farina a-
 quæ frigidæ injiciatur , subinde coquatur , &

statim cùm decoxerit , adhibitis supra notatis cautionibus , ab igne amoveatur , qui modus Arabibus & Orientis Magnatibus magis arridet , præsertim ubi iter faciunt , aut castra sequuntur.

Notandum , quod pulvis *Caffè* , pane adusto , vel torrefactis fabis tertiâ parte augeri & adulterari possit , ita , ut versatissimi vix advertant ; periculosæ fraudis fomes lucrum est , quos enim non cogit auri sacra fames ? quibus non lubet , *Caffè* torrefacere , aut torrefacientibus adesse , magis consultum esset , non nisi ab illis , quorum fides sibi probata est , illud comparare , nec vilissimo emendum quærunt pretio , si fraudem vitare satagant.

SECTIO III.

Recenset *Caffè* qualitates , ejusque virtutes , quatenus nempe diversis corporis affectibus præservativè , & curative inservit.

§. I.

IN dubium revocari non potest , quod **DEUS** in rerum primordijs , dum terram jussit herbas arboreasque producere , qualitates pro sua voluntate ipsis indiderit. Stante hoc principio , certum est *Caffè* ab origine illis omnibus qualitatibus , propter quas tanto cum studio illud acquirimus , prædi-

præditum fuisse : Nec tamen ideo eas ab
 omni awo fuisse notas , opinandum est ,
 per multa secula non solum tectæ manse-
 rant , verùm etiam quid esset Caffé , planè
 ignorabatur. DEUS tamen , qui has fa-
 cultates ad hominis utilitatem ipsi indide-
 rat , noluit , ut ob ejus ignorantiam ipsarum
 usu privaremur , hunc thesaurum , quo tot
 populi gaudent demum é tenebris erui
 voluit : media ad hunc finem adhibita di-
 vinam providentiam ita prædicant , ut ne-
 mo sit , qui ea addiscere dedignetur. Quæ
 ergo hæcenus dixi ad materiam sternunt
 viam , nunc enim in rei cardine verfor , &
 de primis Caffé qualitatibus hocce §. mihi
 differendum incumbit : In scholis autem
 primæ corporis mixti qualitates intelligun-
 tur eæ , quæ ex unione principiorum ip-
 sius resultant , & ex quarum combinatione ,
 aliæ corporum dependent proprietates ,
 quæque à Peripatericis qualitates secundæ
 nuncupantur ; ipsi enim omnia mixta qua-
 tuor constare elementis sentiunt , qualitati-
 bus suis stipatis , caliditate , frigiditate , sicci-
 tate & humiditate , unde hujus argumenti
 enucleatio perneccessaria est. Nam vix
 quemquam de virtute Caffé in quibusdam
 morbis sanandis convincam , nisi demon-
 stravero , quæ virtute & qualitate id queat
 efficere : interim hic labor , hoc opus. An-
 tiqui

tiqui enim A. A. qui de Medicina scripsere ut plurimi artis veteranae, cum ad explicandas alimentorum & medicamentorum qualitates accedant, nihil aliud statuunt, nisi calidum, frigidum, siccum, & humidum. Neotetici verò nihil quidquam alius proferunt, quàm acidum & alkali, aut sal, sulphur, & mercurium, utraque hypothesis suis fundamentis stabilita est; hinc nè cui sectæ aut Medicorum aut Philosophorum displiceam, medium tenebo: *medio enim tutissimus ibis*, commune est adagium: adeoque primis veterum qualitatibus sub nomine vulgò attributorum, ex proprietatibus mechanicis resultantium, in presentibus ad evitandam omnem ambagem interea utar, easque secundum hypothesis & principia R. R. explicare conabor. Antequam ergò definiamus Caffè, quas habet proprietates, cum Medicis tenendum, res frigidas, aut calidas, siccas aut humidas nuncupari, vel respectu eorum, qui ijs utuntur, vel ipsarum inter se comparatione: sic vino ejusque spiritu incalescimus, quia ab ijs plus solito agitur sanguis: pitiana vero, jusculo vitulinae carnis, cyatho Limonatae, aut cerevisiae aliisque ejusmodi potionibus aequaliter refrigerescimus, quia cum ijs minus caloris, ob particularum sulphurearum defectum, insit. quàm sanguini, illius

motorum

motum tum intestinum, tum progressivum
 minuunt : sic inter se comparata edulia,
 potus & medicamina plus minùs sangui-
 nem & corpus incalefcere faciunt. Hæc
 ut argumento meo accomodem, & ad quæsti-
 onem mihi proponendam respondeam, *An*
calidum vel frigidum sit Caffè? Dico, vi-
 no, v. g. si comparetur, *frigidum* esse,
 quia minus activis, & minus inflammabili-
 bus particulis constat, sed si cum aquâ pti-
 sanâ, Limonatâ, & alijs aquosis potioni-
 bus, *calidum* esse, quia amaritudinem, &
 acutum quendam saporem aquæ, sanguini
 verò spiritibusque majorem motum, quam
 alia aquosæ potiones communicat. Ad
 secundum dico, *Caffè* respectu potantium,
 si sint temperamentis frigidi & phlegmatici
calidum esse, quia majorem chylo ac san-
 guini, pituitosos humores attenuando, agi-
 tationem conciliat : *frigidum* verò igneis,
 biliosis temperamentis, in ijs enim agitati-
 onem nimiam sanguinis temperat, quia mul-
 tà aquâ dilutum, & particulis terrestribus
 implicatum minuit humorum ebullitio-
 nem. Re ipsâ illius potatores consultemus,
 alij enim ab eo calefcere, alij refrigerari se
 testabuntur ; nonnulli denique, nec melius
 nec pejus ab eo se habere dicent, quod
 temperatum esse, & pro varijs subjectis di-
 versimodè agere significat, temperatæ hu-
 jus

jus qualitatis ratio, haud difficilis disquisitionis est; Caffé enim naturâ suâ species quadam leguminis glutinosi & terrestri est, quod ipsum in alimentum sumptum, sanguinem crassum, & viscidum efficiendi, & consequenter refrigerandi vi tantummodo polleret: sed cum torrefiat, phlegmatis pars consumitur, spiritus exaltantur, unde ejus particulæ subtiles, & vellicantes fiunt; interim quia torrefactio haud vehemens est, & particulas terrestres salis adhuc superstites habet, quæ actionem præpediant, effectus moderatus, seu media inter calorem & frigus temperatura, ut sapius eveniat, necesse est.

§. II. His ergò præmissis ad ultiores & præstantiores Caffé proprietates ac virtutes progrediamur, & primum quidem observandum, potum hunc, licet satis calidè haustum, modo debite sit præparatus, nec palatum adeo adurere, nec aquæ instar eodem caloris gradu assumptæ, linguam lædere, quod fortè ideo accidit, quia decoctio parte istius pulveris subtilissimâ ac terrestri permista est, sicque ejus actio aliquantulum præpedita, non tam facile, atque aqua penetrare queat. Metuere fortè possent virgines & mulieres, pulchritudinis & elegantia suæ studiosæ, ne nimius potûs istius calor, suos deformaret denigraretque dentes,

dententes, aſt præterquam, quod Orientales populi tantopere potu hoc gaudentes, dentes cæteris nationibus non habeant nigriores, ipſius Caffé magma pro dentificio diligenter adhibitum, priſtinam dentibus munditiem ac albedinem reſtituit, quemadmodum & de Tabaco fumatorio ſuperſtes cinis albedinem, etiãſi fumus nigredinem, dentibus inducit.

Notabilis maximé hujus potionis effectus editur in ſtomacho: Indubium quippe eſt, mirum in modum coctionem, quæ ibi peragitur adjuvare, à multis etiãſi populis & Aſiaticis & Africanis, imò & quibusdam Europæis, quibus lex Mahometana uſum vini interdicit, iſtius loco uſurpatur. Aſt quot in hiſce regionibus habemus vini amantes, quorum plurimos audio ſufurrantes, Caffé admittendum tantum eſſe, ut vino ſubſtitueretur, cùm autem vitibus & uvis ſatis ſuperque terræ noſtræ abundant, ecquid illius potionis peregrinæ! ad hæc verò reſpondeo, certis in caſibus illud iſti longo cedit intervallo. Quamplurimi enim ſunt cujuſcunq̄ ſexûs, ut & ætatis abſtemij, quibus Caffé non niſi utile eſſe poteſt, quotquot itidem febrili aliqua aut cephalalgia, aliãque invalidudine laborantes, vinum non niſi noxium evadit, cùm e contra Caffé valde ipſis ſit ſalutiferum.

rum. Etenim in stomachis quibusdam ,
 vino mustove plenis, certa quædam destil-
 latio artificiali quasi similis peragitur, spiri-
 tus subito separatur, in venas repit, incita-
 to motu intestino sanguinem agit, cere-
 brique membranas lædit, & cephalalgiam
 causat, quod residuum manet in stoma-
 cho, est aut acetosum quid, aut tartarus
 vini phlegmate dissolutus, qui tartarus si ad
 intestinâ deportaretur, *Colica*, si in renes,
calculi, si in articulos, *podagra* causa e-
 xistit; horum nihil â Caffé expectandum,
 illius enim spirituosæ partes non adeo in-
 flammabiles sunt, nullum inest ei acidum,
 quod ejusmodi incommoda post se trahit,
 adeò, ut qualibet ferè quantitate assum-
 ptum, nullum capiti dolorem inferat, non
 inebriet, non est, quod inficientur, multis
 in locis Caffé vino longè utilius esse. Nec
 silentio preterire possum, quod sententiam
 meam ratam facit, Caffé nempe solvere e-
 brietatem, teste experienciâ quotidianâ eor-
 um saltem, qui vino planè merfi non sunt,
 eo ergò nomine vini potatoribus gratum
 esse debet. Caffé primam coctionem mirabi-
 liter adjuvat, omnemque ab eâ perturbatio-
 nem averit. Nam ut ex ejus spagyricâ ana-
 lyfi patet, duabus substantijs, unâ subtili, &
 volatili, alterâ terrestri constat, subtilique ni-
 miam fermenti esurini aciditatem obrundit,

☉pue

omne enim sal volatile acidum delinit , & mitigat ; Pars terrestris verò deterfiva est , & tantillum adstringens , sicque stomacho amica , hujus quippe fermentum roborat qualitate suâ deterfivâ , tartareasque fæces in eo , & tenuibus intestinis contentas expurgat , acidas cruditates , quæ in primis vijs interdum fluctuant , suo alkali absorbet , nulli omnino corruptioni obnoxium est , coagulationes humorum , earumque causas fortiter impedit , & hinc transpirationem insensibilem , ac sanitatis conservatricem admodum juvat . Siquidem Medicina experientiam ratiocinijs confirmare debet , ex observaitonibus celeberrimorum virorum , quam plurima referre possem exempla eorum hominum , quorum Caffé finistram stomachi valitudinem levavit . Unum generale & demonstrativum allegare sufficiet . Turcæ , quamvis non nisi aquam potent , leguminibus , lacticinij , & fructibus horæis magis , quàm carnibus vescantur , unâ cum pane azymo minusque cocto , qui stomacho maximè noxius videtur , rarissimè tamen ejus affectibus laborant , quod non nisi huic potui debent ; Licet enim potiones alias , uti *Sorbetum* & *Chesaf* , ex melle , uvis siccis , & acido citri confectum quandoque usurpent , credibile tamen non est , ejusmodi haustus stomachi cruditatibus ex alimen-

alimentorum indigestione natis, corrigendis, idoneos esse; imò *Sorbetum* non nisi ætate, Caffé verò nullo non tempore ipsis in usu est. Interim in nostris plagis etsi vinum satis generosum potetur, nec nobis, ut Orientalibus, cibus ita crudis vesci accidat, mirum quantum stomachi morbis & indigestionibus obnoxij sumus. Postquam ergo demonstratum est, Caffé laudabilem procurare digestionem; concludendum venit, ipsum quoque idoneum esse impediendæ generationi lumbricorum, qui ex indigestione & cruditatibus in aliqua corporis cavitate stagnantibus nascuntur: conducit quoque corruptioni oppugnandæ, non secus ac alia amara & detergentia pharmaca.

§. III. Valet prætereâ Fabæ nostræ Arabicæ potus, pituitam vitream veteribus sic dictam, colicæ intestinalis causam frequentem, non secus ac cruditates stomachi corrigere & resolvere, sicque etiam Epatis, Lienis, Pancreatisque obstructions à viscidis humoribus ortas, feliciter referare; hunc in finem etiam usurpant in Ægypto, teste *Prospero Alpino*, idque feliciter operatur, quàm tinctura cichorij, a cujus sapore non admodum abludit. *Veslingius* pariter asserit præstantissimum esse Caffé, cum succi frigidi, & crassi intestina, vasaque per totum

tum Corpus dispersa obstruunt : hicque effectus ita omni contradictione major est, ut in causa sit, cur *Bunchum* Avicennæ pro ista *Bon* aut *Cassé* acceperint, ob eximias, quas ipsi tribuunt vires. Hodierni omnes unanimiter conveniunt, ipsum insignis utilitatis esse in viris phlegmaticis, puellisque chlorosi laborantibus, quarum plurimas hæc sola sorbitio levat, quumque institutâ ejus analyfi, sale volatili abundare in aprico sit, non mirabimur, ipsum prava sanguinis fermenta emendare, sanguinis superfluum humiditatem & glutinositatem consumere, humoresque crassiores attenuando, eorum expulsionem promovere : Hinc concludendum est, idoneum quoque esse ad provocanda foeminarum catamena, quod quidem experientiâ constat; asseverant enim plurimi, uteri obstructions tollere, atque solitas mulierum evacuationes suppressas iterum procurare. Frequenter in hunc finem mulieres Ægyptiacæ & Arabicæ eo utuntur, præsentem fluxum facilitaturâ, aut ejusdem excretionem promoturâ : Caterum conjicere est, cum morbis mulierum, ortis ab ista evacuatione immunitâ, aut depravatâ inserviat, alijs quoque hujus sexûs pravis valetudinibus avertendis, præcipuè vaporibus uterinis dissipandis, non esse ineptum. Celebris Medicus

C

Santo-

Santonensis D. de la Cloſure litteris ad Spomium datis, teſtatur, ſe frequenti experientia noſſe, Caffé calidè ſumptum fluentibus Catamenijs, alvi tormina patientibus, magnum eſſe ſubſidium, ſanguinem minùs acrem & magis fluidum reddendo : Addit etiam convenire mulieribus, quæ jam enixa ſunt, citra ullum periculum, ad vires reparandas, totoque puerperij tempore, crateres binos ſingulis diebus, impunè ſumere poſſe.

Plura de hujus potùs præſtantia jam diximus, nec tamen adhuc ejus omnes qualitates enucleavimus, utiliſſimum enim pariter reperiemus ad Renes expurgandos, ſeroque viam ſternendam. Præterea calorem naturalem fuſcitatur & fovet, impeditas quaſcunque ferè vias pertranſit, & apertas ſervat, ſicque univerſam œconomiam animaleſ ad ſummum quaſi perfectionis apicem ferè perducit. Frequenti haud dubiè illius uſui debent Turcæ, quod ab Hydrope ferè ſint tuti, hocque morbi genus penè in Oriente ignoretur. Angli quoque ſcripto quodam 30. circiter abhinc annis Londini edito, teſtantur, Hydropem ſicut & Podagram longè jam inter ipſos rariores eſſe, à quo tempore potui Caffé ſapius indulgent : nec dubito, ſi noſtrates vinipotæ à vino ad potionem iſtam ſe converte-

verterent, infausto huic morbo longé minus obnixij forent.

Afferit *Möllenbroccius* Medicus Germanus, in tractatu de Podagra vaga scorbutica, à Danis, Suecis & Batavis, quotidie in morbis Hypochondriacis & scorbuticis Caffé utilitatem probari. Nec mirum, morbi enim isti, cum ab humoribus tartareis, acidis, & corrosivis originem trahant, similibus præsijs mitigentur, necesse est, idque suo sale volatili præstat, velut alia antiscorbutica, choliaria nempe, trifol. sib. nasturtium &c.

Maximè insuper commendat hunc potum, virtus præservandi à Calculo, uti & Podagra, stomachi coctionem juvando, tum sanguinem à superfluis salibus, seròque expurgando. Hoc enim confirmant, qui diu in Oriente degebant, dum ijs regionibus Podagram & Calculum rarò reperiri afferunt, quod non nisi ex frequenti potio- nis istius usu oriri potest, quæ tantum malis hisce avertendis inservit.

§. IV. Cum *Cassé* partibus duabus, crassa una & terrestri, altera verò subtili & spiritiosa constet, sciendum est, partem illam spirituosam, quum utpotè de sulphure & nitro multum perticipet, nitro-sulphuream à spiritibus animalibus non valde dissimilem esse, multas quoque ejusmodi partes

vinum continet, sed ita puræ non sunt, nec cum ijs, quæ spiritus animales componunt, ita conformes, vinum quippe partibus heterogeneis respectivè abundat. Cùm e contra Caffé spiritus puriores sint, minusque dissipabiles, ac capiti proinde sublevando idonei; constat enim frequenti experientia, capitis dolores potum hunc citò avertere, humores enim acres ad cerebrum repentem diffundit & dissipat, novosque oriri impedit. Imò sunt, qui solo calentis potûs fumo in caput recepto, dolores mitigari observarunt, quod parti ejus volatili procul dubio debetur. Orientales hunc potum non modo levandis capitis doloribus idoneum arbitrantur, verùm ab experientia quoque sunt persuasi, fumum oculis receptum, maximè favere ijs, qui oculorum affectibus derinentur, aut quibus alioquin debilis est visûs acies, quod in causa est, cur plurimi, cùm *Fingeaus* calidi Caffé ipsis offeratur, antequam illud potent, oculis apponunt, ejusque vapores recipiunt. Plurimi etiam tollendis aurium doloribus, craterem ad fumum excipiendum auribus applicant, indeque non minimo afficiuntur levamine.

Supereft, ut de hujusce potûs Somnum avertendi virtute aliquid dicamus: *Willisius* in ultimis & posthumis suis operibus, de

de Caffé Londini usitatissimo loquitur, & suas observationes Medicis aliquando præscripturis necessarias proponit, illud remedijs narcoticis opponit, absolutoque de his tractatu, de isto quoque verba facit: omnem ejus somni pellendi facultatem â certis quibusdam partibus adustis dependere prætendit, quibus & natura & præparatione valde imprægnatur, quæ partes operari dicit, postquam Massam sanguinis intrârunt, ita & poros cerebri teneant apertos, liberumque Spiritibus transitum sternant. Celebris hujus Medici, multorumque Medicinam profitentium experimentis suffulti, credimus, potum hunc Massam sanguineam, humidum nimis & glutinosum absumendo, exsiccare, spiritusque animalis proventum accelerare; quò minùs enim sanguinis massa materia glutinosa & pingui abundat, eò faciliùs partes ejus subtiliores emicant: Quemadmodum ex liquoribus minus pinguibus & viscidis, aut quorum partes minùs confusæ sunt, facilius Spiritus extrahitur, Sanè juxta *Willisii* opinionem, Caffé exsiccatur, hinc ijs, qui sunt graciles aut temperamenti sicci & calidi interdicitur, e contra cum successu ijs præscribitur, qui temperamento contrario sunt præditi. Septentrionalibus & Asiaticis mollibus quippe & effæminatis, aut vino alioquin abstinentibus non parùm conducit Sunt,

Sunt, qui credunt reapse somnum p. n. fugare, hincque omnibus morbis Lethargicis medendis idoneum esse, non verò impedire somnum naturalem; repiuntur quidem homines, qui ejus usu insomniam curarunt, hic nihilominus effectus ordinarius non est, multique non malè se habentes assumpto post cœnam Caffè, ad somnum vix sese componunt, vigilaturi aptum valde se deprehendunt, Spirituum scilicet, quos vigilia dissipat, reparatione. Probabile ulterius est calorem actualem, quo cum fumitur, nimiam chyli cruditatem alterando non parum idoneum esse, ejusque particulas diureticas magnam humiditatis, procurando somno necessariae partem, per urinas abripere. Cùm tota M. S. circulationis lege, fluat per pulmones, impossibile est ipsos non labefactari, si sanguis impurus, crudus acris, aut nimium serofus sit: hinc, tussis, asthma & spirandi difficultas &c. facile exoriri possunt. Indubium itaque est, Caffè in his casibus magnum fore præsidium, præsertim si lacte sit alteratum; utpote acrimoniam M. S. temperat, demulcet, corrigit, & suaviter vel per Diuresin, vel Diaphoresin, particulas heterogeneas eliminat, nec non correctis humoribus, laesos pulmones tandem sanat & consolidat.

Excederet fere hujus Disquisitionis moles.

les, si omnes adducere studerem hujus potus virtutes, qualitates, Authorumque experimenta: sed brevitati studens, hæc interea, quæ ad legitimum ejus Usum magis videntur necessaria, sufficient.

SECTIO IV.

Subjecta, eorumque complexiones, atque morbos, quibus Caffé minus idoneum est, seu ejus abusum considerat.

§. I.

Nullum remedium est, quod magnificè proficit, quin aliqua ratione noceat. Vel, ut ait *Valesius* lib. 4. method. cap. 2. *Nihil est, quod proficit, quin aliqua ratione nocere possit.* Sanè parili ratione res sese habet cum potu Caffé, remedio aliàs multum proficuo, cùm hic ipse quibusdam in casibus & subjectis inutilis & minimè idoneus evadat. Hinc, si quidam ex ejus usu commoda non percipiant, qualitates ipsi attributas deesse, ne existiment: Etenim plantæ non ejusdem omnibus sunt efficacia: sic Manna quosdam constipat, alios verò Senna in Syncopen præcipitat, licet vulgò purgantia sint benignissima. Si ergò qui sint, quibus Caffé nocet, illud ne propterea vituperent; in culpa fuit proprii temperamenti seu complexionis non fundata

data cognitio, & omiffa periti alicujus Medici confultatio: fic quidam reperiuntur, qui huic potui nunquam affuefcere, nec eundem affumere queunt, quin vomitum vehementem in ijs excitet, quod indubitata probat, ftomacho æquè ac cordi fuas effe antipathias. Ad dignofcendum igitur cafus, in quibus Caffè periculofum & incommodum effe poffet: confiderandi funt ij, in quibus allaturam Caffè utilitatem commendavimus, indeque concludendum, corpori in ftatu & temperamento oppofito conftituito, non nifi noxium effe poffe: fic temperamentis pituitofis, ftomacho debilibus, digeftionem graviter perficientibus, obfturbationibus, humoribus glutinofis obnoxijs, valde effe conducibile; Ergò biliofis, ftomachis juftò celerius digerentibus, nimium æquè calidis, ijs quibus vafa fanguine fubtili, rapidiusque circulante funt repleta, non nifi noxium effe, fimiliter quos tuffis & fputum frequens, à venarum arteriarumque anaftomofi, vel diapedefi, aut fubtili acriorique fanguine originem trahens affligunt, illis minimè etiam convenire videtur.

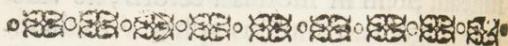
In Genere autem minùs conducit macilentis, quàm corpulentis, faltem fi à fanguine fervidiori macies oriatur, qui nimis fluidus, juftoque rapidius circulans, in parti-

partibus ad suppeditandum ijs alimentum detineri satis nequit : Etenim si macies contra oriatur ex eo , quod stomachus functiones suas , non ut par est , obeat , sive quod in intestinis lateant obstructiones , quæ sanguinis restaurationem & purificationem impediunt , ijs conducit Caffè , obstructiones tollendo , eosque restaurat .

§. II. Illi verò , quibus sanguis est nimis abundans , nimis que subtilis , à Caffè abstineant , item in morbis Pectoris , ne vide licet sanguinem ulterius adhuc volatilifando , ipsum in pulmones magis adigat . Sic anonymus quidam Author , de potu Caffè scribens , observabat , Nobilissimum Lutetiae Virum , dicto modo affectum , & respirandi difficultate laborantem , qui potu Caffè se levatum iri putavit ; at è contra ab ejus usu Peripnevmoniâ prehensus , post paucos dies animam exhalavit : Psthyfici quoque confirmati , præpostero ejus usu obitum suum maturarunt . Verbò considerandum est , liquores corpus nostrum pervadentes , machinamque nostram Elasticam in motum redigentes , duobus modis sibi oppositis esse corruptibiles , aut enim nimis inspissati sunt , aut nimis subtilifati ; in priori casu , nisi aliud obstat , Caffè perutile erit , at in posteriori pessimum , nisi malignum aliquod fermentum , rarefactionem

nimiam, fermentationis ope oppugnandam habeat. Ex his omnibus concludo, eos, qui hoc genere potūs minūs oblectamenti, magis sanitatis gratiâ uti voluerint, & suum temperamentum seu complexionem, & bonæ aut malæ suæ valetudinis originem ignorant, Medicos artis suæ gnaros consulere debere; aut saltem consulendi sunt tales, qui iisdem morbis detenti, sanitati per Caffé fuere restituti.

DE CHOCOLATA, ANACRISIS.

SECTIO I.

De Chocolatæ ejusque ingredientium Nomenclaturâ, atque essentiâ, nec non de ejus præparatione, modoque bibendi,

§. I.

Quandoquidem *Chocolata* potus, uti & *Caffé*, inter Europæos tantopere introductus est, ut quasi non amplius Americanis familiaris sit censendus: Idcirco pariter ejus naturam, genuinum usum, virtutes, & noxas, non nisi, prout